

27. oktober 2023

RAPPORT

20 År med Universitetsloven: Hvordan ser tillidsvalgte videnskabelige medarbejdere på universiteternes selvstændighed og medbestemmelse?

Hovedpointer

- Flertallet af de adspurgte repræsentanter for videnskabelige medarbejdere mener, at de universitetsansatte bør kunne vælge og afskedige deres ledere samt udpege flertallet af bestyrelsen uden statslig involvering.
- Tre ud af fire ønsker, at universitetet skal kunne bestemme sin egen interne struktur uden statslig indgriben, og omtrent halvdelen mener, at universitetet frit skal kunne administrere og fordele finansiering fra staten og fonde.
- De fleste repræsentanter synes, at statens beføjelse til at få gennemført forskning skal være beskrevet i love, og over halvdelen mener, at staten derudover bør kunne forhandle med universitetet om yderligere bestilt forskning. Næsten 3/4 mener, at data fra denne type forskning bør være frit tilgængeligt.
- Over halvdelen ønsker minimal lovmæssig regulering og statslig involvering i rekruttering og forfremmelse af videnskabeligt personale på universiteterne.
- Hver anden repræsentant foretrækker, at adgangskriterier til studiepladser beslutes i et samarbejde mellem universiteterne og staten. Lidt over en tredjedel mener, at denne opgave kun bør være universitetets ansvar.
- Flertallet vurderer, at der er et behov for statskontrol af uddannelses kvaliteten på danske universiteter. Op mod halvdelen mener at dette bør ske med statsakkreditering, men næsten lige så stor en andel synes, at det også kan ske ved andre statslige foranstaltninger.
- 8 ud af 10 repræsentanter for videnskabelige universitetsansatte ønsker selvbestemmelse i planlægningen af deres undervisningsmetoder og -indhold.
- 92 procent mener, at universitetsansatte bør have komplet ytringsfrihed, og et overvældende flertal synes, at enten universitetet eller Folketinget bør indføre principper, der skal sikre de ansattes akademiske frihed.
- 94% bakker op om muligheden for besluttende organer, der kan sikre medbestemmelse på universiteterne. Langt de fleste mener desuden, at der bør være et flertal af repræsentanter for akademisk personale i eventuelle besluttende organer. 6 ud af 10 ønsker en fremtid, hvor deres universitet kan vedtage regler og træffe beslutninger uden statslig indblanding.

Om rapporten

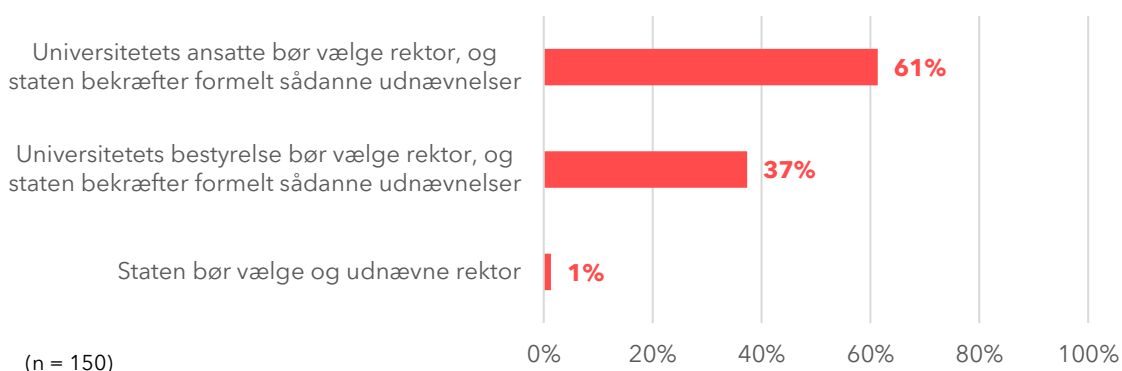
I anledningen af 20-året for Universitetsloven ønsker DM Universitet at blive klogere på videnskabelige medarbejderes holdninger til autonomi, ledelse, medbestemmelse og akademisk frihed på universiteterne i Danmark. Denne rapport præsenterer derfor resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse om synet på disse temaer blandt tillids- og arbejdsmiljørepræsentanter ved otte danske universiteter.

Yderligere informationer om undersøgelsens metode og datagrundlag findes bagerst i rapporten (side 16).

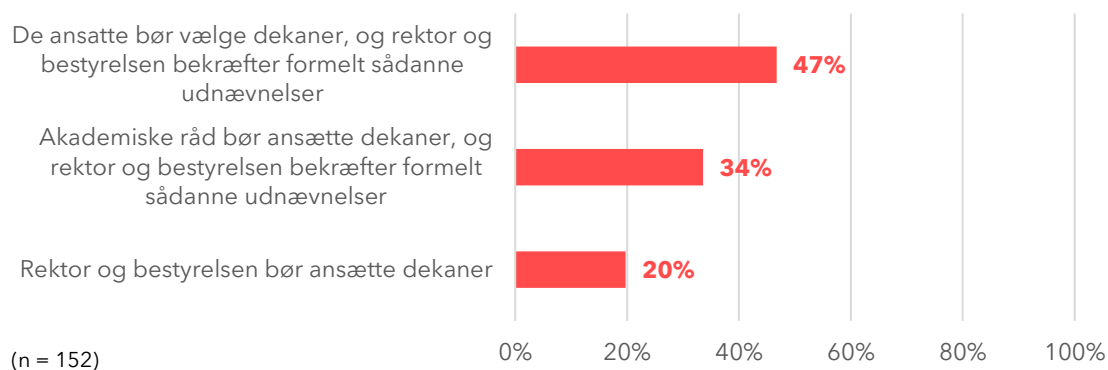
1. Udnævnelse og afskedigelse af universitetsledelse

Størstedelen af de adspurgte tillids- og arbejdsmiljørepræsentanter ønsker medarbejderindflydelse på udnævnelsen af ledelse og bestyrelser på universiteterne. Figur 1 viser at næsten to tredjedele af repræsentanterne mener, at universitetets ansatte bør stå for valget af rektor, og knap halvdelen i figur 2 og 3 synes, at medarbejderne bør have ansvaret for valget af dekaner og institutledere. Dog foretrækker cirka hver tredje, at universitetsbestyrelsen varetager rektoransættelser, og at akademiske og kollegiale råd træffer beslutningerne, når dekaner og institutledere skal ansættes. De universitetsansattes ønske om medbestemmelse ses også tydeligt i figur 4, hvor 80% mener, at universitetets ledelse og medarbejdere bør udpege størstedelen af bestyrelsen uden statslig involvering.

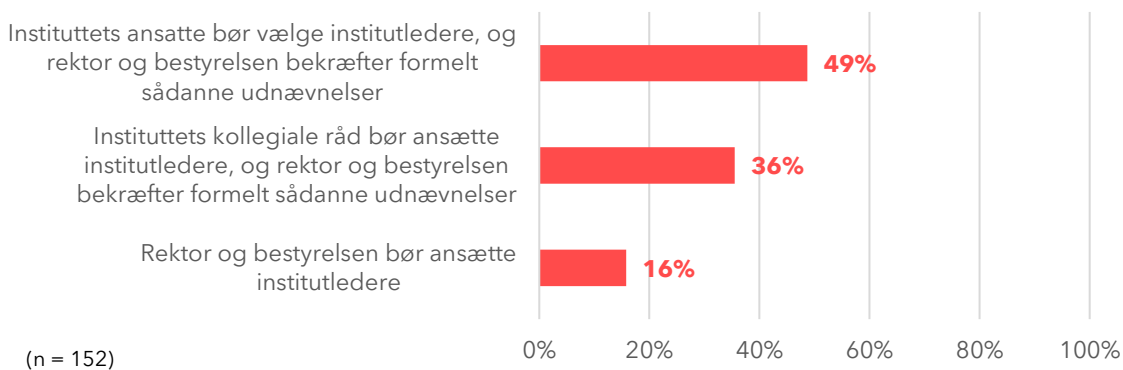
Figur 1. Hvordan skal udnævnelsen af rektor foregå?

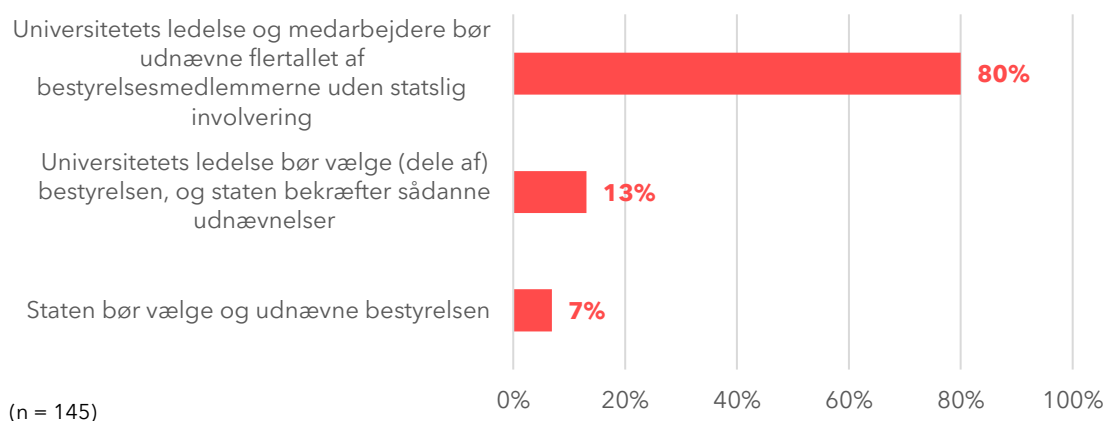
Figur 2. Hvordan skal udnævnelsen af dekaner på universitetet foregå?

Figur 3. Hvordan skal udnævnelsen af institutledere på universitetet foregå?

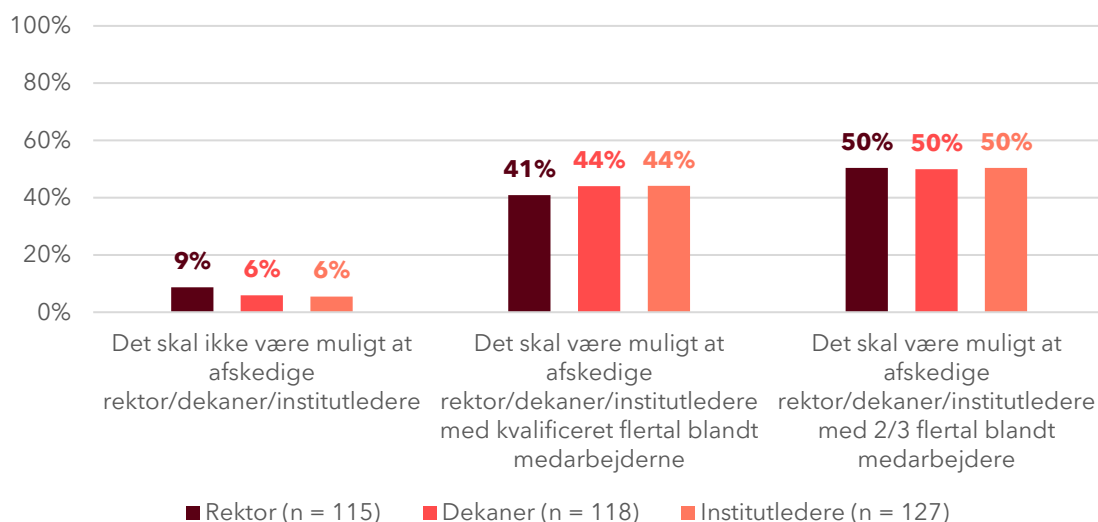

Figur 4. Hvordan skal udnævnelsen af universitetets bestyrelse foregå?

Et klart flertal mener desuden, at de ansatte bør kunne afskedige rektor, dekaner og institutledere (jf. figur 5). Her mener halvdelen, at der skal være 2/3 flertal blandt medarbejderne for at en sådan beslutning kan træffes, mens gennemsnitligt 43% synes, at afskedigelse blot bør kræve et kvalificeret flertal.

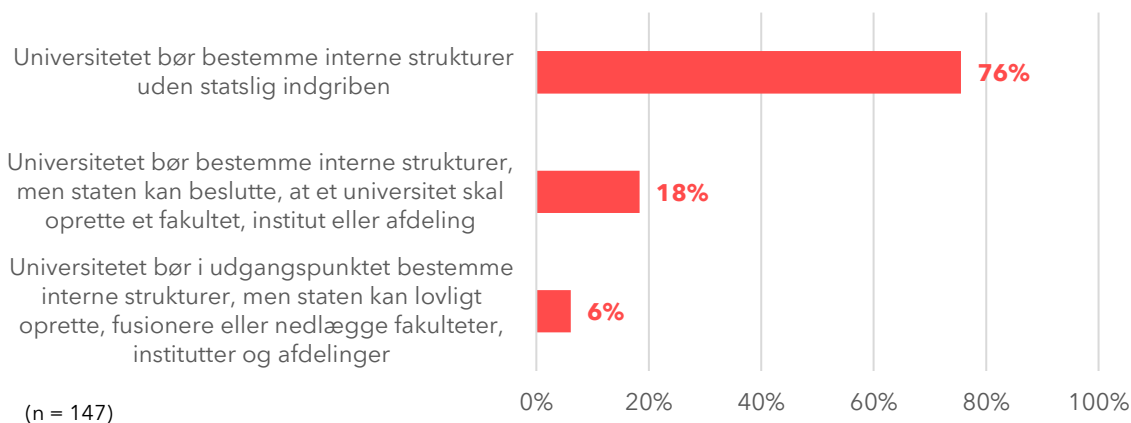
Figur 5. Hvordan skal afskedigelse af rektor/dekaner/instituttlede på universitetet foregå?

2. Universitetsstrukturen og finansiering

Tre ud af fire repræsentanter for videnskabelige medarbejdere ønsker, at deres universitet skal kunne bestemme sin interne struktur uden statslig involvering. Det ses i figur 6, som dertil viser, at knap hver femte repræsentant foretrækker en løsning, hvor staten har mulighed for at oprette et fakultet, institut eller afdeling. Kun 6% mener, at staten både skal kunne oprette, fusionere og nedlægge i universitetsstrukturen.

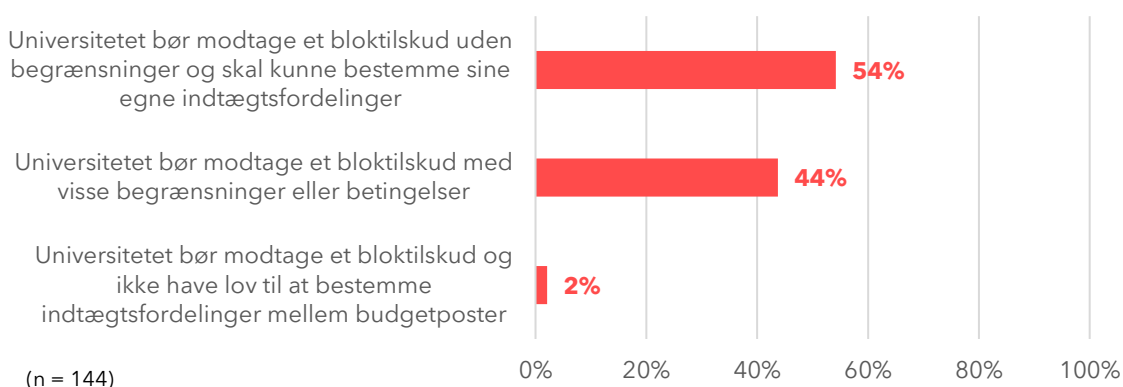
Figur 6. Hvordan synes du universitetets mulighed for at bestemme dets interne struktur (fakulteter, institutter, afdelinger etc.) bør være?

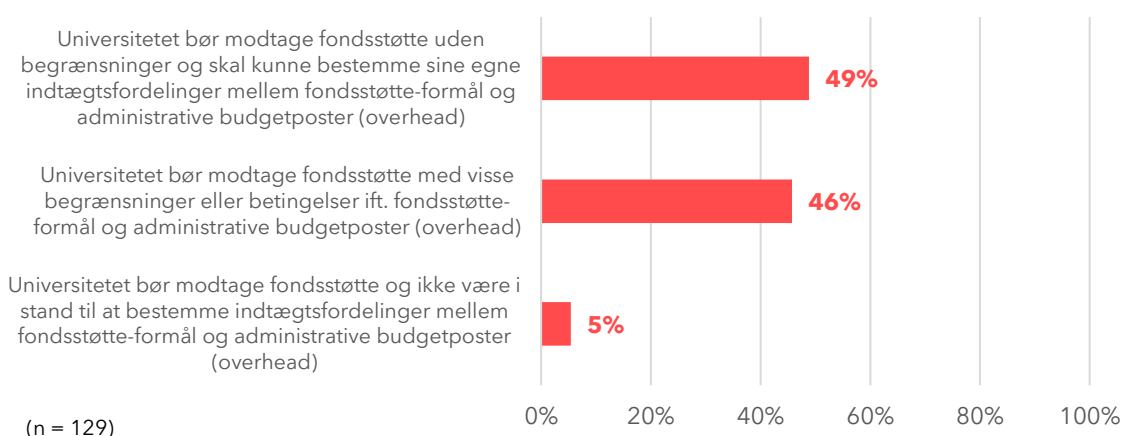
De adspurgte repræsentanter udviser også et tydeligt ønske om medbestemmelse, når det gælder universiteternes finansiering. Ser man på figur 7, mener over halvdelen, at universitetet skal kunne administrere deres statsstøtte selvstændigt uden restriktioner. Dog mener 44% at det er i orden med visse begrænsninger og betingelser på bloktilskud.

Holdningerne fordeler sig på lignende vis, når det gælder fondsstøtte til universiteterne. Dog er der en lidt større andel, som accepterer betingelser ved denne type finansiering. Knap halvdelen i figur 8 mener således, at universiteterne bør kunne administrere støtte fra fonde frit, og en næsten lige så stor andel synes, at fondsstøtte bør indebære visse betingelser og restriktioner.

Figur 7. Hvordan bør restriktioner på statsstøtte til universiteter være?

Figur 8. Hvordan bør restriktioner på fondsstøtte til universiteter være?

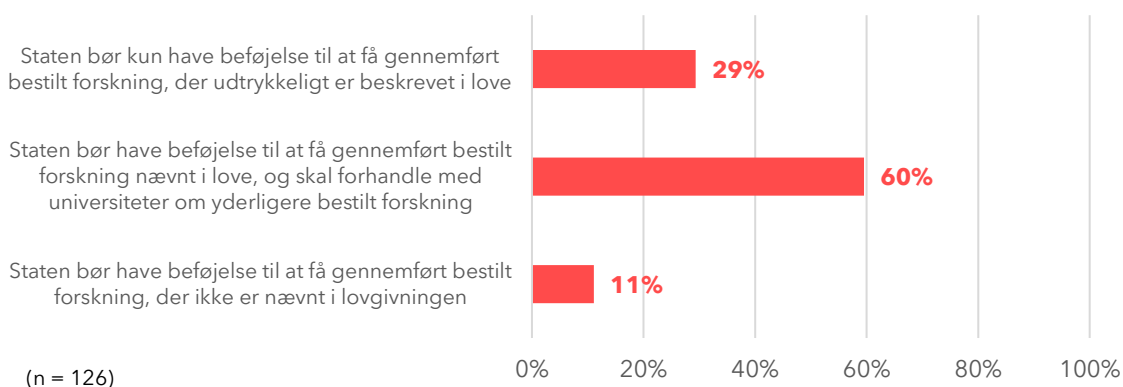

3. Forskning

Vi spurgte også tillids- og arbejdsmiljørepræsentanterne om deres holdninger til statsbestilt forskning. Det ses i figur 9, at knap en tredjedel mener, at statsbestilt forskning skal være udtrykkeligt beskrevet i love for at blive gennemført. Et flertal på 60% synes, at staten bør have beføjelse til at få gennemført forskning nævnt i love, men at de derudover skal have mulighed for at forhandle med universiteterne om yderligere bestilt forskning. Kun hver tiende repræsentant mener, at staten bør have beføjelse til at få gennemført bestilt forskning, uden at det er beskrevet i lovgivning.

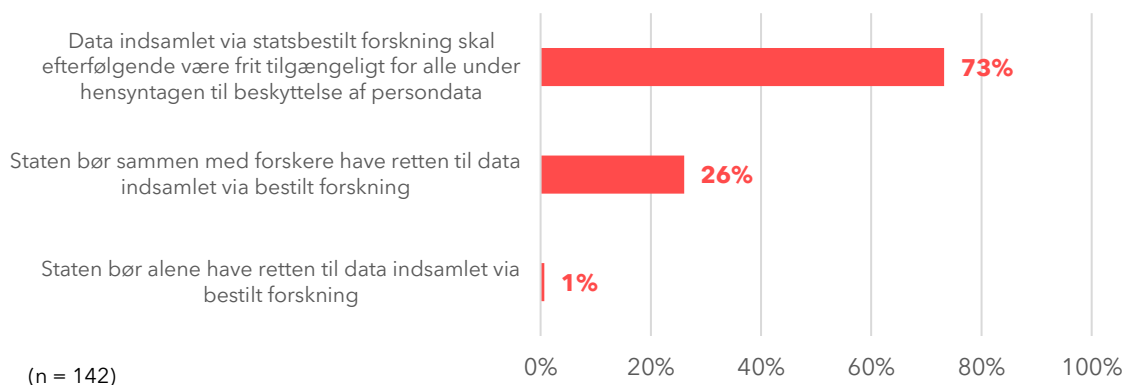
Kigges der på figur 10, står det derudover klart, at næsten tre fjerdedele af repræsentanterne mener, at data fra statsbestilt forskning bør være frit tilgængeligt for alle. Samtidig mener hver fjerde, at retten til data bør deles mellem forskere og staten, mens kun 1% har den holdning, at retten til data fra bestilt forskning udelukkende bør tilhøre staten.

Figur 9. Hvilken beføjelse synes du staten bør have til at få gennemført bestilt forskning?

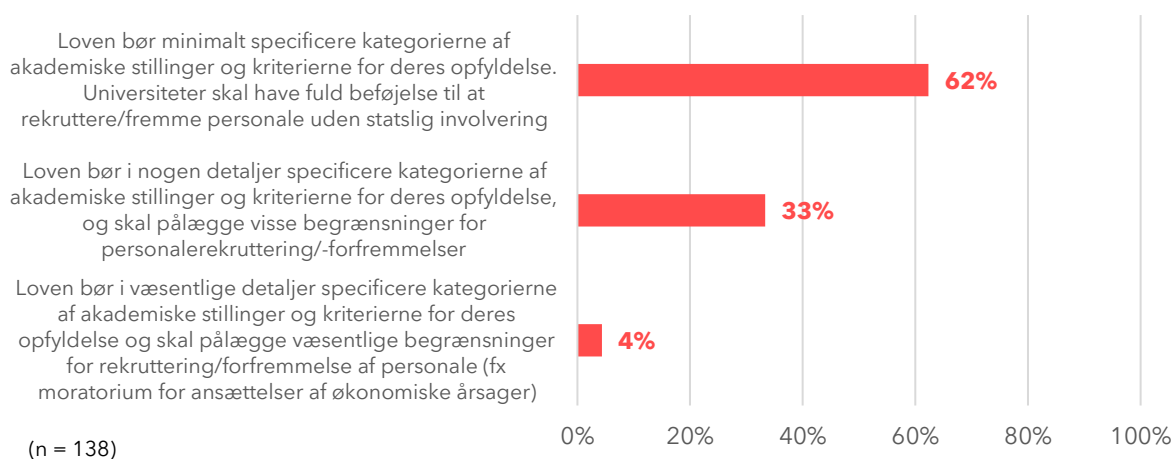
Figur 10. Hvem bør have retten til data fra forskning bestilt af staten?

4. Akademisk personale og studerende

Som det fremgår af figur 11, svarer over halvdelen af repræsentanterne, at de ønsker minimal statslig involvering i rekrutteringen og forfremmelsen af akademisk personale på universiteterne. På samme tid mener en tredjedel, at lovgivning i nogen detaljer bør specificere kriterier for akademiske stillinger og pålægge visse begrænsninger for rekruttering og forfremmelser.

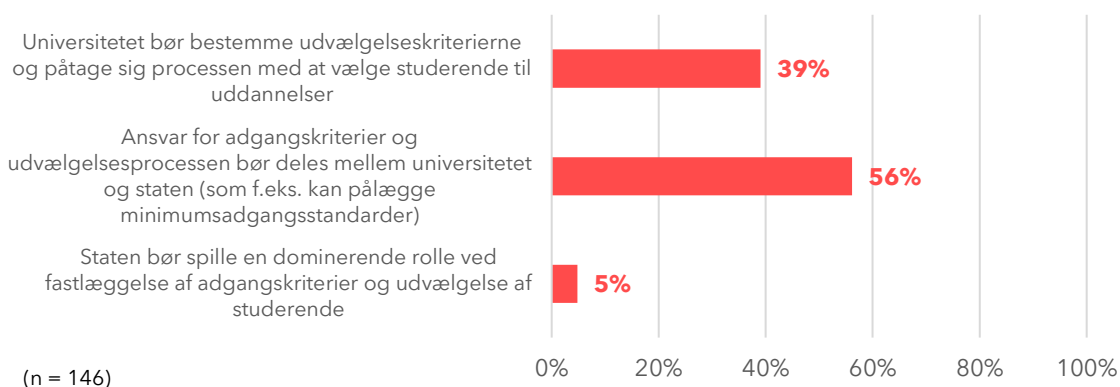
Figur 11. Hvordan bør lovgivning regulere udpegelsen af akademisk personale?

Ønsket om medbestemmelse ses også i figur 12, da et flertal af repræsentanterne foretrækker, at adgangskriterier for nye studerende bestemmes i et samarbejde mellem universiteterne og staten. Dog foretrækker 39% endnu mere selvstændighed, da de svarer, at det udelukkende bør være universiteternes eget ansvar at fastlægge udvælgelseskræfterne

til deres studiepladser. Kun 5% af de adspurgte repræsentanter mener, at det primært skal være statens ansvar.

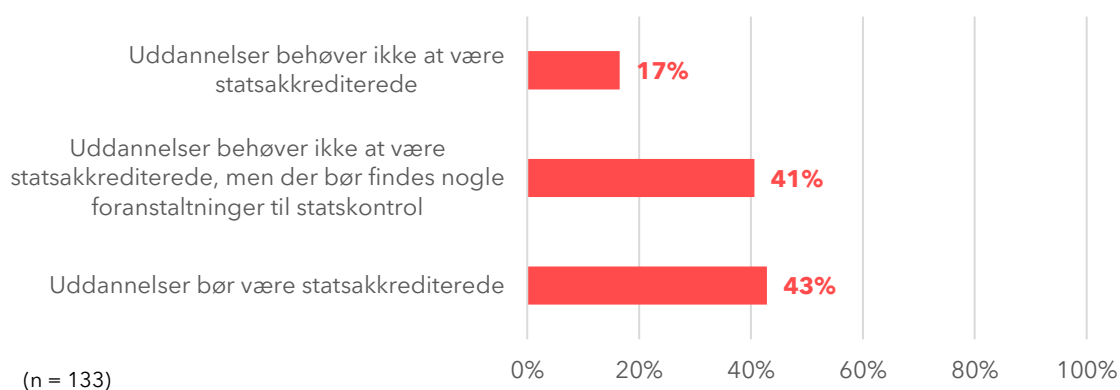
Figur 12. Hvem bør fastsætte adgangskriterier for ansøgere til studiepladser?

5. Uddannelseskvalitet

Repræsentanterne har delte meninger om statslige foranstaltninger, der skal sikre uddannelseskvaliteten på danske universiteter. Som figur 13 illustrerer, mener 43%, at universitetsuddannelser bør være statsakkrediterede. Næsten lige så stor en andel har svaret, at uddannelser ikke nødvendigvis skal være statsakkrediterede, men at der bør være visse kvalitetssikrende foranstaltninger og kontrol fra statslig side. Knap en femtedel mener ikke, at der er behov for statsakkreditering eller andre former for statskontrol af uddannelserne i Danmark. Sammenligner man med de øvrige temaer, som belyses denne rapport, synes der således ikke at være lige så stor modstand mod statslig involvering når det gælder uddannelseskvalitet.

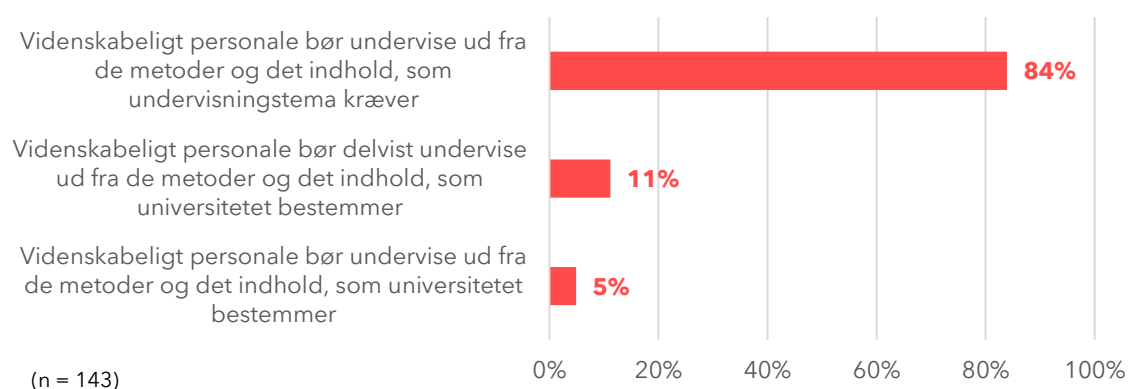
Figur 13. Hvordan vurderer du behovet for statsakkreditering?

6. Undervisning

Undersøgelsen viser, at repræsentanterne har et udpræget ønske om autonomi i planlægningen af deres undervisning. Det ses i figur 14, hvor et stort flertal mener, at kun videnskabeligt personale bør involveres i undervisningsplanlægningen. Kun omtrent hver tiende synes, at undervisningens indhold og metoder delvist bør reguleres af universitetet, og blot 5% har svaret, at undervisningen udelukkende bør tilrettelægges af universitetet.

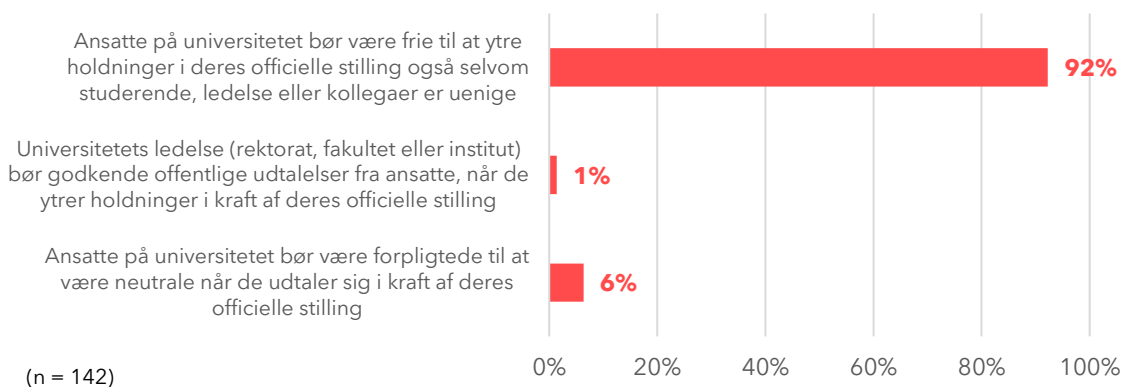
Figur 14. Hvordan bør undervisningsplanlægning reguleres?

7. Akademisk ytringsfrihed

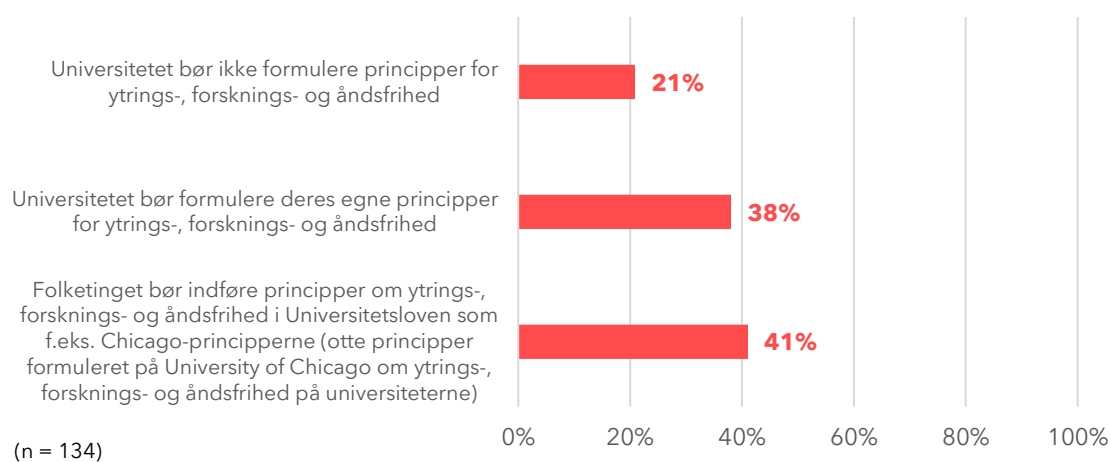
Forskeres akademiske ytringsfrihed har de seneste år været et omdiskuteret emne i både dansk politik og mediebildet. De følgende resultater viser repræsentanterne mening om, hvordan universiteterne bør forholde sig til det aktuelle og udfordrede område. Således viser figur 15 at et overvældende flertal på 92% mener, at universiteternes ansatte skal have komplet ytringsfrihed. Kun 1% synes, at universitetsledelsen bør regulere de ansattes offentlige udtalelser, mens 6% har den holdning, at ansatte bør udtale sig neutralt, når det sker i kraft af deres universitetsstilling.

Figur 15. Skal universiteterne regulere ansattes offentlige ytringer i forbindelse med deres officielle stilling?

Repræsentanterne blev også præsenteret for mulige tiltag, der kan sikre de universitetsansattes akademiske frihed. Her viser fordelingen i figur 16, at to femtedele mener, at Folketinget bør indføre principper om ytrings-, forsknings- og åndsfrihed i Universitetsloven. Næsten lige så stor en andel er tilhængere af, at universiteterne selv formulerer principper, der skal sikre den akademiske frihed. Dog mener en femtedel, at universiteterne ikke bør formulere sådanne principper.

Figur 16. Hvordan bør universiteterne forholde sig til spørgsmålet om ytringsfrihed og censur for ansatte?

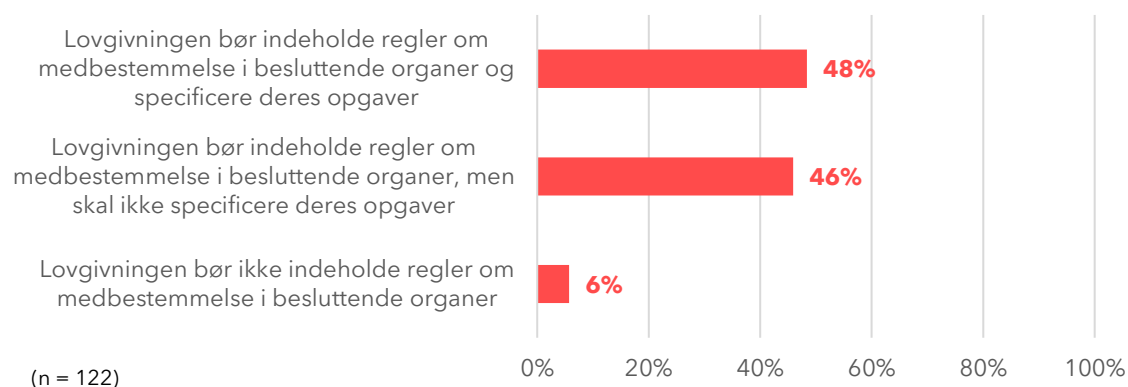

8. Medbestemmelse og selvstyre

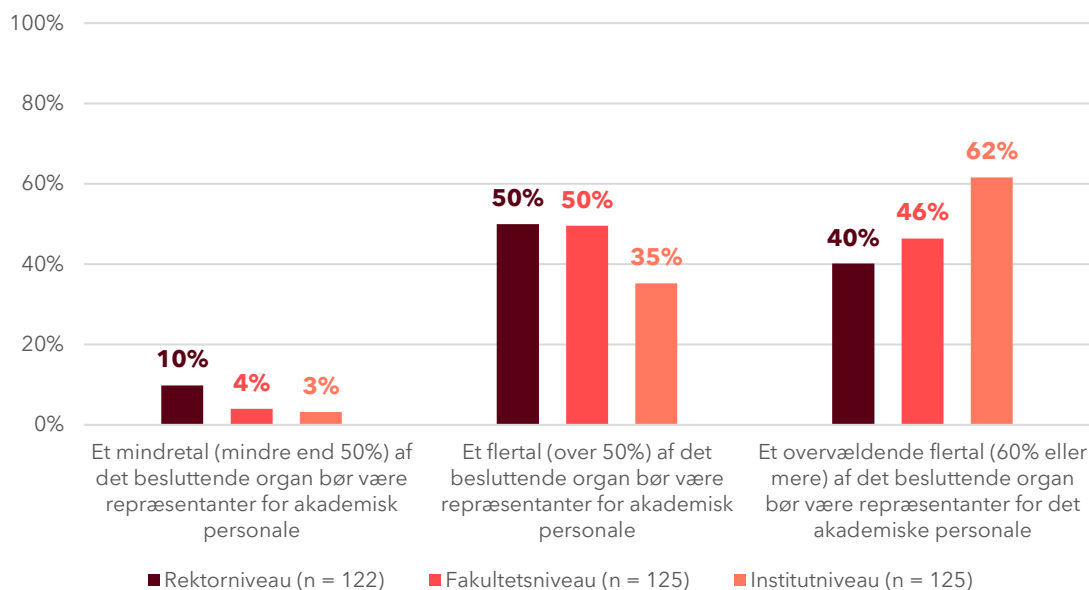
Repræsentanterne blev med en række spørgsmål bedt om at vurdere, hvordan en potentiel lovbestemt medbestemmelse, i form af 'besluttende organer', på universiteterne burde se ud. Således viser figur 17, at 94% er enige om, at lovgivning burde sikre medbestemmelse i form af kollegiale organer på universiteterne. Herunder mener næsten halvdelen, at loven bør udspecificere sådanne besluttende organers opgaver, mens en lidt lavere andel ikke mener, at det er nødvendigt.

Derudover kan man i figur 18 se, at langt de fleste respondenter ønsker et flertal af akademisk personale i eventuelle besluttende organer på universiteterne. Samtidig viser fordelingen, at der flest, som blot ønsker et kvalificeret flertal af videnskabelig medarbejderrepræsentation, når det gælder besluttende organer over rektorniveau og på fakultetsniveau. Handler det om styrende organer på institutniveau, er der derimod markant flere, som foretrækker et overvældende flertal af repræsentanter for det akademiske personale. Heraf kan man tolke, at jo lavere og dermed tættere ledelsesniveauet er på de videnskabelige medarbejdere, desto stærkere er ønsket om større indflydelse.

Figur 17. Hvordan bør lovgivningen regulere besluttende organer på universitetet?

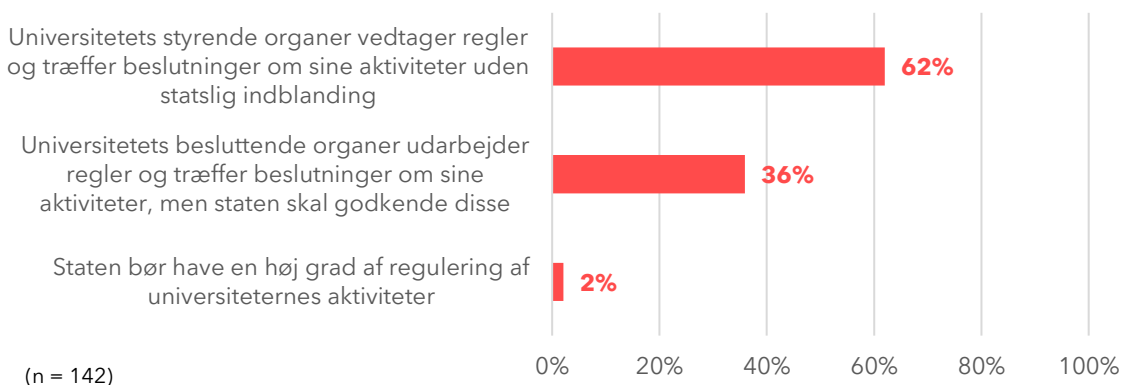

Figur 18. Hvordan bør besluttende organer på rektor-, fakultets- og institutniveau sammensættes?

Tillids- og arbejdsmiljørepræsentanterne blev også spurgt om deres generelle holdning til universiteternes grad af autonomi og medbestemmelse i fremtiden. Med svarfordelingen i figur 19 står det derfor klart, at flertallet ønsker en fremtid, hvor universiteternes egne styrende organer kan lave regler og træffe beslutninger uden statslig indblanding. Lidt over en tredjedel vil derimod vælge et fremtidsscenario, hvor de regler og beslutninger, universiteterne selv udarbejder, skal godkendes af staten. At der kun er en meget lave andel, som ønsker en høj grad af statsregulering, understreger, at der findes et udpræget ønske om selvstyre blandt de adspurgte universitetsansatte.

Figur 19. Hvordan bør statsreguleringen af universitetet være?

Repræsentanterne fik afslutningsvis muligheden for at skrive deres eventuelle kommentarer om selvstyre og medbestemmelse på universiteterne. Svarene kan opsummeres med de følgende punkter:

1. Medbestemmelse, selvstyre og frihed

- Der er et generelt ønske om øget medbestemmelse og selvstyre på universiteterne. Dette gælder dog med en bevidsthed om de udefrakommende begrænsninger, som universiteterne står overfor, herunder merudgifter ved byggeri, der fører til besparelser på undervisning og forskning.
- Trods udfordringer i form af svære spørgsmål og manglende kendskab til universitetets interne strukturer, mener mange, at universiteterne bør have en høj grad af selvbestemmelse og frihed til at prioritere.

2. Bureaukratisering, centralisering og systemkritik

- Der er blevet udtrykt bekymring over den øgede centralisering og statslige indblanding, som har ført til større bureaukratisering, administrative omkostninger og nedsat produktivitet.
- Kritikken rettes også mod den nuværende systemstruktur, som anses for at have fejlet flere gange, og som ikke er tilpasset universiteternes behov.
- Flere stemmer har peget på, at der er en stigende topstyring på universiteterne, med direktioner der vokser på bekostning af forskning og undervisning.

3. Anonymitet, sikkerhed og indflydelse

- Bekymringer om manglende anonymitet ved feedback og frygt for identifikation på grund af institutionelle tilknytninger er blevet udtrykt.
- Flere mener, at universiteterne i visse tilfælde kan være drevet af diktatoriske ledelser, som ikke lytter til deres ansatte eller studerende.

4. Feedbackmekanismer og kvalitetssikring

- Der er et ønske om at implementere checks-and-balances i systemet, som kan sikre en højere grad af ansvarlighed og forbedre kvaliteten af undervisning og forskning.
- Forslag inkluderer årlige orienteringer fra kollegiale råd til dekaner om instituttets funktion og yderligere mekanismer for at tage hånd om medarbejdernes bekymringer.

5. Universitetets rolle og formål

- Der er en generel bekymring over, at universiteterne i stigende grad bliver 'missionsdrevne' og efterspørgselsstyrede, hvilket går på kompromis med universitetets oprindelige formål og ide.
- Universitetets rolle bør være at tjene som et sted for undring, kontemplation og eftertanke, hvor forskere og studerende kan udforske verden uden forudbestemte svar eller veje.

Datagrundlag og metode

Spørgeskema og indsamling

Undersøgelsens spørgeskema består af 31 spørgsmål, der bad respondenterne om at vælge deres foretrukne mulighed i en række sammenhænge, som relaterer til akademisk frihed, medbestemmelse, ledelse og autonomi på danske universiteter. Spørgeskemaet afklarede desuden baggrundsoplysninger, der gør det muligt at vurdere repræsentativitet og udvælge de respondenter, som er relevante for undersøgelsen.

Spørgeskemaet blev udsendt pr. mail ved hjælp af SurveyXact. Det kunne besvares i perioden fra den 25. august til den 4. oktober 2023.

Deltagere og repræsentativitet

Spørgeskemaundersøgelsen henvendte sig til tillids- og arbejdsmiljørepræsentanter på landets otte universiteter: Copenhagen Business School, Danmarks Tekniske Universitet, IT-Universitetet i København, Københavns Universitet, Roskilde Universitet, Syddansk Universitet, Aalborg Universitet og Aarhus Universitet. 1170 repræsentanter på disse universiteter blev fremsøgt og inviteret til at deltage. Det resulterede i 520 besvarelser (492 fuldkomne og 28 delvise) og en svarprocent på 44%. Blandt disse blev de 174 respondenter, som svarede, at de repræsenterer videnskabeligt personale, udvalgt. De øvrige repræsentanter for teknisk og administrativt personale blev frasorteret undersøgelsen. DM Universitet repræsenterer sektoren af videnskabelige medarbejdere i forsknings- eller undervisningsstillinger på universiteterne i Danmark, hvorfor undersøgelsen fokuserer på holdningerne blandt netop disse respondenter.

De 174 respondenter, som indgår i analysen, repræsenterer overordnet set de otte universiteter hensigtsmæssigt i forhold til deres antal ansatte. Dog ses en overrepræsentation af besvarelser fra Aalborg Universitet og en underrepræsentation af DTU. Sidstnævnte skyldes formentligt, at en komplet liste over DTU's tillids- og arbejdsmiljørepræsentanter ikke var tilgængelig. Der er dertil en bred repræsentation af fakulteter/universitetsområder, da repræsentanterne er ansat ved teknisk videnskab (22%), naturvidenskab (19%), sundhedsvidenskab (17%), humaniora (16%), samfundsvidenskab (15%), administration (3%), jordbrugs- og veterinærvidenskab (2%), jura (2%) og teologi (1%).

Blandt respondenterne findes 109 tillidsrepræsentanter og -suppleanter (63%) samt 65 arbejdsmiljørepræsentanter og -suppleanter (37%). Deres anciennitet varierer, da nogle er nyvalgte repræsentanter fra 2023, mens andre har været repræsentanter i 30 år. Dog blev

omkring halvdelen valgt inden for de sidste fem år (53%), og næsten en tredjedel blev valgt for 5-10 år siden (29%). Repræsentanternes alder spænder bredt fra 26 til 70+ år, og kønsfordelingen er 66% mænd, 33% kvinder og 1% nonbinær.

Svarkategorierne "ved ikke" og "ønsker ikke at svare" indgår ikke analysen, da de ikke er svar på de stillede spørgsmål. Det bemærkes dog, at der ved enkelte spørgsmål ses et højere niveau af "ved ikke"-svar ($\approx 20\%$). Det gælder ved spørgsmålene om afskedigelse af ledere (figur 5), fondsstøtte (figur 8), statsbestilt forskning (figur 9) og besluttende organer på universiteterne (figur 17 og 18). Mulige forklaringer på disse afvigelser kan blandt andet være spørgsmålenes kompleksitet, manglende holdninger til emnet eller mangel på svarmuligheder, der afspejler disse respondenters holdning. Rapporten bør læses med dette in mente.

Rapporten er udarbejdet i oktober 2023 af Lone Thurøe Lykke-Jensen i samarbejde med lektor Brian Arly Jacobsen fra Københavns Universitet.